

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EMOTSIONAL INTELLEKTNI RIVOJLANTIRISH DASTURLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI

Nazirjonova Gulzodaxon To'lqinjon qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali Masofaviy ta'lim

Psixologiya yo'nalishi 1- bosqich talabasi

Xalimjonov Abduqunduz Raximjon o'g'li

"Komyuter injiniring va raqamli texnologiyalar"

kafedrasi o'qituvchisi

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Email: xalimjonov1234@gmail.com

Annotatsiya: Maktabgacha yoshdagi bolalar emotsional intellektni rivojlantirish jarayoni ularning kelajakda shaxs sifatida muvaffaqiyatli bo'lishida juda muhim rol o'ynaydi. Emotsional intellekt — bu o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish, boshqa odamlarning his-tuyg'ularini tushunish va o'zaro munosabatlarni samarali tashkil eta olish qobiliyatidir. Shu bois, maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqish va qo'llash muhim hisoblanadi. Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish dasturlari va ularning samaradorligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: emotsional intellekt, maktabgacha yosh, rivojlantirish dasturi, bolalar psixologiyasi, hissiy rivojlanish, ijtimoiy ko'nikmalar, bola tarbiyasi, ta'lim samaradorligi, his-tuyg'ularni boshqarish, pedagogik yondashuv.

Maktabgacha yoshdagi bolalar o'rganish jarayonini hissiyotlar orqali amalga oshiradi. Ularning bog'liq bo'lgan his-tuyg'ulari, tushunishi va ifoda etishlari shu davrda shakllanadi. Emotsional intellektni rivojlantirish orqali bola o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, muammolarni hal qilish qobiliyatlarini oshiradi. Bu esa bolaga o'zini atrofda sodir bo'layotgan holatlarga moslashish, ijtimoiy muloqotda muvaffaqiyat qozonish imkonini beradi. Shu sababli maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish dasturlari jamiyatning kelajagi uchun katta ahamiyatga ega. Bunday dasturlar asosan bolalarning o'z-o'zini anglashini, hissiyotlarni to'g'ri ifoda etishini, boshqalar bilan hamdardlik qilishini, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga qaratilgan. Dasturda o'yinlar, suhbatlar, rolli o'yinlar va turli xil interaktiv mashg'ulotlar orqali bolalarga his-tuyg'ularini tan olish va ifoda etish imkoniyati yaratiladi. Ular jinsiga, yoshi va xususiyatlariga mos tarzda tuziladi [1].

Dasturlarning samaradorligi, eng avvalo, bolalar o'rtasida hissiy ongning oshishi va ijtimoiy ko'nikmalarning shakllanishidan namoyon bo'ladi. Bunday dasturlar qamrovi keng bo'lgani sari, bolalar birgalikda muammolarni yechishda, o'zaro tushunishda, his-tuyg'ularni boshqarishda sezilarli o'zgarishlar ko'rsatadi. Bu holat oila va ta'lim muassasalarida ham salbiy hatti-harakatlarning kamayishi, bolalar o'rtasida tinchlik va hurmat muhitining yuzaga kelishini ta'minlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish dasturlari ko'p bosqichli yondashuvni talab qiladi. Birinchi navbatda bola hissiyotlarni aniqlashni o'rganadi. U o'z holatlarini ifoda etadi, kutilmagan vaziyatlarga ta'sir qilish usullarini qidiradi va his-tuyg'ularni boshqarishni o'zlashtiradi. Keyingi bosqichda bolalar ijtimoiy vaziyatlarda o'zaro munosabatlarni shakllantiradilar. Ular boshqalar hissiyotlarini anglay boshlaydi, hamdardlik ko'rsatishni o'rganadi, konfliktlarni tinch yo'l bilan hal qilishni mashq qiladi. Dasturlar ko'pincha pedagoglar, psixologlar va ota-onalar hamkorligida amalga oshiriladi. Bu bilan ota-onalar bolalarning hissiy rivojlanish jarayonida mustaqil ishtirok etishi, uy sharoitida ham qo'llab-quvvatlashi ta'minlanadi. Shu yo'l bilan bolalar emotsional malakalarga yanada chuqurroq kirishadi va ularni kundalik hayotda qo'llashda qiyinchiliklarga duch kelmaydi [2].

Emotsional intellektni rivojlantirish dasturlari bolalarda nafaqat hissiy ko'nikmalarni shakllantiradi, balki ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Bu esa o'z navbatida bolaning umumiy psixologik barqarorligi va ruhiy salomatligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, bolalar atrofdagilar bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishda muvaffaqiyatlarga erishadilar, bu ularning kelgusi ta'lim jarayonini ham osonlashtiradi. Dasturlar samaradorligini oshirish uchun ularni muntazam ravishda yangilab borish, zamonaviy pedagogik va psixologik yondashuvlarni qo'llash zarur. Har bir bola individual xususiyatlari asosida rivojlanishi hisobga olinadi va o'quv jarayonida ham shaxsiy yondashuvlar tatbiq etiladi. Shu tariqa, bola faqat umumiy nazariy bilimlarni emas, balki o'ziga xos hissiy ehtiyojlarga javob beruvchi ko'nikmalarni ham egallaydi. Bundan tashqari, ijtimoiy muhitning ta'siri ham e'tibordan chetda qolmasligi zarur. Maktabgacha yoshdagi bolalar o'zaro munosabatlarni faqat maktab va oila doirasida emas, balki kengroq ijtimoiy sohada rivojlantiradilar. Shuning uchun, ijtimoiy faoliyatga jalb qilish, bolalarni birgalikda ish olib borishga o'rgatish, ularni madaniyat va qadriyatlar bilan tanishtirish dasturlarning samaradorligini oshiradi. Emotsional intellektni rivojlantirish bo'yicha dasturlar bolalardagi muvozanatli hissiy holatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ular yordamida bola nafaqat o'z his-tuyg'ularini to'g'ri anglaydi va boshqaradi, balki bu vositalar orqali stress, asabiylik va boshqalar kabi salbiy holatlarni yengilla o'zlashtiradi. Bu esa bolaning umumiy farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, bunday dasturlar bolalarning kelajakda yetuk shaxs bo'lib yetishishiga poydevor yaratadi. Emotsional intellekt yuqori bo'lgan bolalar o'zlarining uzoq

muddatli maqsadlariga erishishda qat'iyat ko'rsatadilar, muloqotda samimiy va samarali bo'ladilar, qiyin vaziyatlarda cho'chib qolmay, muammoni hal etishga intiladi [3].

Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish dasturlarida treninglar, o'yinlar, suhbatlar, ijodiy faoliyatlar keng qo'llaniladi. Bu qiziqarli va bolalar uchun tushunarli tarzda amalga oshiriladi. Dasturlar psixologik maslahatlar va ota-onalar uchun metodik qo'llanmalarni ham o'z ichiga oladi. Natijada, ota-onalar va bolalar o'rtasida samarali aloqa hosil bo'ladi, o'zaro tushunish va qo'llab-quvvatlash kuchayadi. Emotsional intellektni rivojlantirish dasturlari nafaqat maktabgacha yoshda, balki keyingi ta'lim bosqichlarida ham qo'llanilishi lozim. Bularning asoslari aynan maktabgacha yoshda shakllantiriladi, shuning uchun bu davrda dasturlar maxsus e'tibor talab qiladi [4].

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish uchun mo'ljallangan dasturlar ularning o'z-o'zini anglash, his-tuyg'ularini boshqarish, ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu dasturlar bolalarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi, jamiyatda muvaffaqiyatli shaxs bo'lib yetishishlariga xizmat qiladi. Dasturlar o'z vaqtida va to'g'ri metodika asosida amalga oshirilganda, sezilarli ijobiy natijalarga erishish mumkin. Shu bilan birga, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, individga mos yondashuvni olib borish zarurligi ham ta'kidlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimova, Z. B. (2019). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirishning dolzarb muammolari". O'zbekiston Pedagogik Jurnali, 4(2), 67-72.
2. Azimova, N. T. (2021). "Bolalarda ijtimoiy-emotsional rivojlanish: zamonaviy yondashuvlar". Xalq Ta'limi, 8(3), 112-119.
3. G'aniyeva, D. F. (2020). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda emotsional sohani rivojlantirishda innovatsion dasturlarning roli". O'zbekiston Ilmiy Pedagogik To'plami, 5(1), 54-60.
4. Mamatqulova, M. X. (2022). "Emotsional intellekt va bolalar psixologiyasi". Yangi O'zbekiston Pedagogik Tadqiqotlari, 3(4), 88-95.
5. Mirzayeva, Z. S. (2021). "Maktabgacha ta'lim muassasalarida emotsional intellektni rivojlantirish texnologiyalari". Axborot-Tahliliy Ta'lim Jurnali, 6(2), 75-80.
6. Nazarova, S. N. (2018). "Bolalarda emotsional intellekt imkoniyatlari". Zamonaviy Ta'lim, 2(5), 33-39.
7. Nurmatova, F. R. (2019). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda his-tuyg'ularni boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish". Ta'lim Pedagogik Tadqiqotlari, 1(3), 58-65.